

RECENZIE

MARX — ENGELS, VYBRANÉ SPISY II.

Vydalo Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry v Bratislave 1953. Strán 486.

Druhý zväzok *Vybraných spisov* Marxa — Engelsa obsahuje niektoré ďalšie základné práce klasikov marxizmu-leninizmu.

K najvýznamnejším programovým prácam Marxovým popri *Manifeste komunistickej strany* patrí *Kritika Gothajského programu*. Na niekoľkých stranách obsahuje v hutnej formulácii najdôležitejšie teoretické zásady programu proletárskej strany.

Táto Marxova práca vznikla ako reakcia na oportunistické chyby, ktorých sa vodcovia nemeckej sociálnej demokracie dopustili v zásadných otázkach pri zlúčení oboch vtedy jestvujúcich nemeckých robotníckych strán — Liebknechtom a Beblom vedenej Sociálnodemokratickej robotníckej strany Nemecka a lassallovského Všeobecného nemeckého robotníckeho spolku. V centre Marxovej kritiky bola ostrá polemika s nesprávnymi, vedecky vyvrátenými náhľadmi a dogmami lassalizmu, predovšetkým s takzvaným „železným mzdovým zákonom“ a s ilúziou o pokojnom vrastaní do socializmu cestou výrobných spoločností pomocou štátnej podpory. Proti zmätenému lassallovskému chápaniu štátu ako neutrálnej, nadtriednej moci postavil Marx a Engels náhľad o nevyhnutnosti vytvoriť panstvo robotníckej triedy.

„Medzi kapitalistickou a komunistickou spoločnosťou leží obdobie revolučnej premeny jednej spoločnosti na druhú. Tomu zodpovedá aj politické prechodné obdobie, v ktorom štát nemôže byť nič iné ako *revolučná diktatúra proletariátu*“ (Str. 26).

Tieto Marxove tézy v *Kritike Gothajského programu* zohrali dôležitú úlohu v robotníckom hnutí, v jeho boji proti oportunizmu a proti buržoáznym náhľadom o štáte.

Marx a Engels videli v návrhu Gothajského programu zmes lassallovských dogiem, vulgárne demokratických požiadaviek a vonkoncom skreslených komunistických téz. Pokladali takýto eklektický, bezzásadový program za úplne nepoužiteľný, škodlivý.

Význam Marxovej *Kritiky Gothajského programu* nie je vyčerpaný kritikou lassalizmu. Vo všetkých, pre robotnícke hnutie ešte dnes dôležitých zásadných otázkach rozvinul Marx svoje chápanie a podal súhrn výsledkov svojich dlhoročných bádanií

v oblasti politickej ekonómie a teórie vedeckého socializmu. V *Kritike* hlboko vedecky analyzoval Marx celý rad otázok: práca ako zdroj bohatstva, vzťah medzi spôsobom výroby a distribúcie, mzda v kapitalistickej spoločnosti, proletársky internacionalizmus, štát, vzťah robotníckej strany k rôznym triedam kapitalistickej spoločnosti.

Engels v práci *Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu* majstrovsky aplikoval teóriu historického materializmu na dejiny spoločenského vývinu. Tento spis bol do určitej miery splnením Marxovho závetu, ktorý sa chystal vyložiť výsledky Morganových výskumov o pravekej spoločnosti z hľadiska historickomaterialistického ponímania dejín. Marx už nestačil uskutočniť svoje plány a úlohu, ktorú si vytýčil, splnil Engels.

V *Pôvode rodiny, súkromného vlastníctva a štátu* Engels odhaľuje vývojové etapy prvotnopospolného zriadenia, základné etapy jeho vývoja a príčiny jeho nevyhnutného zániku. Poukazuje na vznik a vývoj rodiny, súkromného vlastníctva, tried a štátu, t. j. tých sil, čo rozbili túto prvotnú spoločnosť zvnútra a vytvorili triednu spoločnosť. Engelsova kniha je jedinečnou aplikáciou historickej metódy na dejiny spoločnosti vôbec a na dejiny rozvoja a zániku prvotnopospolného zriadenia zvlášť. Vyvrátila všetky reakčné náhľady o tom, že súkromné vlastníctvo a na ňom založené formy rodiny a štátu sú večné a ukazuje, že ich vývin je zákonitý, že závisia od materiálneho spôsobu výroby a že sa jedny spoločenské formy musia nevyhnutne vystriedať inými.

Dialektický materializmus — svetonáhľad revolučného proletariátu — a proletársky socializmus tvoria nerozlučnú vnútornú jednotu: „Marxizmus — napísal J. V. Stalin — je nielen teóriou socializmu, ale je ucelený svetonáhľad, filozofická sústava, z ktorej sám od seba vyplýva Marxov proletársky socializmus.”

K dielam, v ktorých sa vykladá marxizmus ako ucelený svetonáhľad, patrí Engelsov spis *Vývin socializmu od utópie k vede*.

„Moderný socializmus je podľa svojho obsahu predovšetkým výsledkom poznania triednych protikladov, panujúcich v dnešnej spoločnosti medzi majetnými a nemajetnými, medzi kapitalistami a námezdnými robotníkmi z jednej strany a zo strany druhej anarchie, panujúcej v produkcii. Ale podľa svojej teoretickej formy sa spočiatku javí ako ďalšie, vraj dôslednejšie rozvinutie zásad, ktoré hlásali veľkí francúzski osvietenci XVIII. storočia. Ako každá nová teória, musel aj socializmus nadviazať sprvoti na predchádzajúci myšlienkový materiál, čo ako hlboko bol zakorený v materiálnych ekonomických faktoch” (str. 103).

V predkapitalistickej triednej spoločnosti sa stretávame s citovým, živelným socializmom jednotlivých sociálnych básnikov a rojkov, jednotlivých nadšených prokrov a apoštolov, utopistov, ktorí mali síce krásny ideál dokonalého spoločenského zriadenia, ale nevedeli — čo je prirodzené — ukázať reálnu cestu na jeho dosiahnutie. „Nezrelému stavu kapitalistickej výroby, nezrelým triednym vzťahom zodpovedali aj nezrelé teórie” (str. 107).

No „od tých čias, čo para a nové obrábacie stroje premenili starú manufaktúru na veľkopriemysel, rozvíjali sa pod vedením buržoázie produktívne sily s dosiaľ neslýchanou rýchlosťou a v nevídanej miere... Nové produktívne sily už prerástli cez hlavu buržoáznej forme ich využitia a tento konflikt medzi produktívnymi

silami a spôsobom výroby nie je konflikt, ktorý vznikol len v hlavách ľudí, ... ale jestvuje vo faktoch, objektívne a nezávisle od vôle alebo snáh dokonca tých ľudí, ktorí ho vyvolali.

Moderný socializmus nie je nič iné ako myšlienkový odraz tohto faktického konfliktu, ako jeho ideové odzrkadlenie sa v hlavách predovšetkým onej triedy, ktorá ním priamo trpí, v hlavách robotníckej triedy" (str. 122).

Engels v tejto práci charakterizoval tri súčasti marxizmu a ukázal, že Marx kriticky spracoval všetko, čo bolo cenné vo svetovej kultúre a utvoril nový svetonáhľad, ktorý sa kvalitatívne líši od všetkých predošlých učení o spoločnosti.

V *Ludwigovi Feuerbachovi* Engels bojove obrátil a vedecky zdôvodnil materialistický svetonáhľad. Klasicky formuloval základnú otázku každej filozofie — vzťah myslenia k bytiu a ducha k prírode — otázku, ktorá rozdeľuje filozofov na dva tábory: na idealistov a materialistov. V tejto práci je systematicky vyložený vzťah zakladateľov marxizmu k Heglovej filozofii a k Feuerbachovi.

V Marxových *Tézach o Feuerbachovi*, pripojených k tomuto spisu, ktoré Engels charakterizoval ako „prvý dokument, obsahujúci geniálne zárodoky nového svetonáhľadu“, vyhlásil Marx už roku 1845 nerozlučnú spätosť filozofie a spoločenskej praxe.“ „Filozofi len rozličným spôsobom vysvetľovali svet, ide však o to zmeniť ho“ — hovorí Marx.

Jednotlivé Marxove a Engelsove listy, uverejnené v tomto zborníku majú veľký teoretický význam.

Kritizuje sa v nich vulgarizovanie materialistického ponímania dejín, nedocenenie ideologického faktora vo vývine spoločnosti a boji tried, maloburžoázny socializmus Proudhonov, chyby, ktorých sa dopúšťal Lassalle a iné.

V liste Weydemeyerovi formuloval Marx, v čom prispel k teórii spoločenského vývinu a boju tried. Korešpondencia sa týka mnohých podrobností v organizácii medzinárodného robotníckeho hnutia a črtá riešenie nejedného teoretického problému.

Marx a Engels ako uznani vodcovia medzinárodného proletariátu bojovali za upevnenie robotníckeho hnutia proti oportunistu, kompromisníctvu a ľavičiarскеj frázozitosti. Výrazom tohto boja sú popri už spomínanej *Kritike Gothajského programu* aj Predslov k druhému vydaniu *Postavenia robotníckej triedy v Anglicku, Rofnícka otázka vo Francúzsku a Nemecku* a iné diela, zahrnuté do tohto zborníka.

Dvojzväzkové vydanie *Vybraných spisov* Marxa-Engelsa prináša významné základné práce klasikov a je cennou teoretickou pomôckou pre štúdium i prax.

A. Münzová.

J. V. STALIN, SPISY XIII.

Vydalo Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry v Bratislave 1953. Strán 424.

V slovenčine už vyšiel aj posledný (z doteraz v ruštine vydaných), XIII. zväzok *Spisov* J. V. Stalina, v ktorom sú jeho prejavy, články a iné práce od júla 1930 až do januára 1934. V týchto rokoch Sovietsky sväz definitívne upevňuje svoje po-

stavenie na poli hospodárskom aj politickom. To sa jasne odráža najmä v *Záverehom slove k politickej zpráve ÚV XVI. sjazdu VKS(b)*, kde v súvislosti s konštatovaním, že Sovietsky sväz vstúpil už do obdobia socializmu, vyvracia J. V. Stalin nesprávny názor niektorých iných súdruhov, že za týchto podmienok je možné splynutie národov a národných jazykov v jeden národ a jazyk. Naopak, namieťa, za socializmu dochádza po každej stránke k individuálnemu rozvoju a rozkvetu národov. Autori si podľa neho dostatočne neujasnili tento problém, pri ktorom „... otázka odumierania národných jazykov a ich splynutia v jeden spoločný jazyk nie je otázkou vnútroštátnou, že to nie je otázka víťazstva socializmu v jednej krajine, ale otázka medzinárodná, otázka víťazstva socializmu v medzinárodnom meradle. Autori pripomienky nepochopili, že nemožno si pliesť víťazstvo socializmu v jednej krajine s víťazstvom socializmu v medzinárodnom meradle. Lenin nadarmo nehovoril, že rozdiely medzi národmi zostanú ešte dlho aj po víťazstve diktatúry proletariátu v medzinárodnom meradle” (str. 23).

J. V. Stalin sa v svojom prejave zaoberá aj vodcami pravej opozície, ktorí sa na XVI. sjazde VKS(b) sťažovali, že im strana neprejavuje dôveru. Podľa neho je tomu tak preto, že ani jeden z opozičníkov si nesplnil svoje záväzky, ktoré vyplývali z požiadaviek ÚV VKS(b), predložených im v novembri 1929. Na návrh J. V. Stalina im sjazd dáva možnosť stratenú dôveru opäť získať, ak priznajú, že ich línia je protileninská a škodlivá socializmu, ak sa budú od nej jasne dištancovať a spolu so stranou povedú boj proti všetkým možným pravicovým úchyľkám.

V prejavoch *O úlohách vedúcich hospodárskych pracovníkov a Nové pomery — nové úlohy hospodárskej výstavby* sa zaoberá stavom národného hospodárstva a možnosťami jeho zlepšenia. Hovorí o objektívnych podmienkach splnenia vytýčeného plánu, ktoré Sovietsky sväz splňuje, majú veľké prírodné bohatstvá, štátnu moc, podporovanú v svojich progresívnych plánoch miliónovými masami pracujúcich, pružné štátne zriadenie a pevne zomknutú stranu, vedúcu masy k vytýčenému cieľu.

Za nedostatočné však považuje využitie týchto možností. Komunisti, ktorí boli v tomto čase na vedúcich miestach v podnikoch, riadili tieto viac-menej len administratívne. Odborná stránka výrobného procesu im unikala, tá zostala na ramenách technickej inteligencie, pochopiteľne ešte „starej” a nespoľahlivej, čím značne vzrástlo záškodníctvo. Preto J. V. Stalin požaduje od komunistov zmeniť svoj postoj v otázke vedenia podnikov. „Musíme sa sami stať odborníkmi, majstrami svojho odboru, musíme sa zaoberať technickými vedami — k tomu nás pobáda život. Avšak ani prvý signál, ba ani druhý signál nezabezpečil ešte nevyhnutný obrat. Je načase, je už dávno načase, aby sme sa plne venovali technike. Je načase, zavrhnúť staré heslo, prekonané heslo o nezasahovaní do techniky, je načase, aby sme sa stali odborníkmi, zncami, aby sme sa stali dokonalými majstrami svojho odboru” (str. 53).

Ako ďalšie podmienky rozvoja národného hospodárstva a hlavne priemyslu, uvádza: organizované získavanie pracovných síl, mechanizáciu pracovného procesu, za-

medzenie fluktuácie pracovných síl, urobenie robotníkov zodpovednými za prácu a stroje a napokon utvorenie nových zdrojov akumulácie, zavedenie chozrasčotu a zníženie nákladov.

Hospodárskymi otázkami sa zaoberá aj v referáte *Výsledky prvej päťročnice* na zasadnutí ÚV a Ústrednej kontrolnej komisie VKS(b). Upozorňujeme zvlášť na ten fakt, ako J. V. Stalin stavia ostro proti sebe kapitalistický a socialistický hospodársky systém. Prvý bol otrasený svetovou hospodárskou krízou, kým sovietsky socialistický hospodársky systém jej nepodľahol a ukázal tak svoje bezsporné prednosti. V Sovietskom sväze vedeli práve v tom čase splniť päťročnicu za štyri roky, čo malo nesmierny medzinárodný význam. To sa mohlo uskutočniť, vyzdvihuje J. V. Stalin, jedine zásluhou nadšenej iniciatívy pracujúcich mäs.

*

V prejavoch *O práci na dedine* a *Prejav na prvom všesväzovom sjazde kolchozných úderníkov* hovorí o nedostatkoch činnosti komunistov na dedine, ktorí nepozorovali záporné stránky kolchozného obchodu s obilím, izolovanie straníckych organizácií od kolchozov, podceňovali kolchozy a neujasnili si novú taktiku triedneho nepriateľa.

V druhom prejave sa obšírnejšie zaoberá roľníckou otázkou za socializmu, prechodom roľníctva ku kolektívnemu obrábaniu pôdy a výhodami, ktoré z toho pre roľníkov plynú.

*

Vo viacerých drobných článkoch a listoch rozpracováva J. V. Stalin aj niektoré problémy dejín boľševizmu a stavia tieto dejiny na rozdiel od trockistických falzifikátorov na vedecké základy.

V liste Demjanovi Bednému sa dotýka národnej revolučnej hrdosti ruských robotníkov, ktorí dali ľudstvu veľkolepé príklady boja za slobodu a socializmus a malo by byť na ne z hľadiska sovietskych i pokrokových umelcov-spisovateľov v iných krajinách pozerané s láskou a pochopením.

V *Rozhovore s nemeckým spisovateľom Emilom Ludwigom* medzi iným zdôrazňuje to, že marxizmus nepopiera úlohu osobnosti v dejinách, ale ju len správne oceňuje v určitých objektívnych podmienkach.

*

Nakoniec ešte upozorňujeme na *Zprávu XVII. sjazdu strany o činnosti Ústredného výboru Všesväzovej komunistickej strany (boľševikov)*. V nej J. V. Stalin hovorí najprv o medzinárodnom napätí v dôsledku trvania hospodárskej krízy v kapitalistickom svete, pričom zahraničná politika Sovietskeho sväzu zostala mierová. Ďalej konštatuje vzostup národného hospodárstva a rozoberá ideovo-politické a organizačné otázky strany.

Končiac recenzie Stalinových *Spisov* chceli by sme ešte raz zdôrazniť význam

ich slovenského vydania, ktorým boli sprístupnené slovenským čitateľom dokumenty víťazstva revolúcie a vybudovania socializmu v SSSR z pera najvýznamnejšieho vodcu sovietskeho ľudu po smrti V. I. Lenina. Ak toto vydanie má splniť svoje poslanie, je žiadúce, aby Stalinove práce nezostali ležať v knižniciach, ale aby sa dostali do rúk našich pracujúcich, ktorí v nich iste nájdu nejednu správnu odpoveď aj na naše problémy, s ktorými pri výstavbe socializmu práve zápasíme.

J. Martinka

KLEMENT GOTTWALD, SPISY VII.

Vydalo Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry v Bratislave 1953. Strán 367.

VII. zväzok *Spisov* zahrnuje reči a články, ktoré s. Gottwald predniesol a napísal roku 1936. V tomto roku došlo k mnohým závažným udalostiam vnútropolitickým i zahraničnopolitickým. Išlo hlavne o nemecký fašizmus, ktorý začal bezprostredne ohrozovať bezpečnosť našej republiky a vôbec svetový mier. Fašizmus v Československu, ktorý bol v decembri 1935 porazený hlavne zásluhou KSČ, znova zmobilizoval svoje sily a chystal sa uskutočniť fašistický prevrat. Fašistický tábor stal sa tým nebezpečnejší, že bol vybudovaný na širokej základni, keď v sebe zahrnoval všetky reakčné politické strany, agrárnikmi počínajúc a Henleinom a slovenskými klerikálmi končiac. Ich podvratná práca mala úspech aj preto, lebo vládne socialistické strany nielenže proti ich činnosti nebojovali, ale svojím kompromisným spôsobom ich činnosť priamo podporovali. Jedinou silou, ktorá bola schopná prekaziť zámery fašistickej reakcie, bola KSČ, na čele ktorej stál politik takého formátu ako Klement Gottwald. A práve VII. zväzok *Spisov* ukazuje celú hĺbku jeho boľševického myslenia, jeho hlbokú znalosť základných poučiek marxizmu-leninizmu a jeho schopnosť uplatňovať tieto poučky v konkrétnom, politickom a hospodárskom živote.

VII. sväzok *Spisov* sa začína analýzou hospodárskych a politických pomerov, v akých sa republika nachádzala na počiatku roku 1936. Dochádza k poznatku, že sociálne pomery širokých ľudových vrstiev nielenže sa nezlepšili, ale naopak, podstatne sa zhoršili. Nezamestnanosť dosahovala 800.000. V pohraničných oblastiach sa vyskytla nemoc z hladu. Príjmy zamestnaných stačili sotva na holé živobytie. Na druhej strane ale zisky finančných magnátov niekoľkonásobne vzrástli. Vykorisťovanie nadobudlo nebhývalé rozmery. V oblasti výrobných vzťahoch došlo k ostrým protirečeniam medzi masami proletárov, bezprostredne na výrobe zainteresovaných, a majiteľmi výrobných prostriedkov, privlasňujúcich si hodnoty, proletármi vo výrobnom procese vytvorené. Takýto bol stav v oblasti základne.

Buržoázia chcela riešiť túto situáciu svojím spôsobom. Jedna časť buržoázie sa snažila riešiť tieto rozpory určitým kompromisom. Pribrala do vlády predstaviteľov socialistických strán, aby mohla zmiasť radových členov týchto strán. Chcela tým dokázať, že nielen ona, buržoázia, riadi tento štát, ako tvrdia komunisti, ale že na jeho riadení sa zúčastňujú aj zástupcovia socialistických strán. Takáto taktika bola